

niční stáže a pobyty. Pokud se odehrávají v době rodičovských povinností, tak jejich řešení je různorodé, nicméně páry se snaží najít možnosti, jak tuto situaci vyřešit, např. v podobě společného přesídlení nebo dočasného oddělení rodiny. Ač se ve výpovědích rodičovství často označovalo jako zpomalení či oddálení kariéry (především pro ženy), v případě zahraničních pobytů se zpravidla hledají strategie, jak je realizovat. Zajímavými faktory jsou např. rodičovská opatření na výzkumných a vzdělávacích pracovištích v cizině (jeden dosud bezdětný pár dokonce viděl přestěhování jako strategii pro zlepšení rodičovské situa-

ce), nebo také finanční podpora partnerům či partnerkám a dětem zahraničních vědeckých pracujících.

V textech se objevuje daleko více zajímavých aspektů, a jak je patrné z mé zevrubné analýzy, rozhovory za přečtení stojí, a to především pro lidi pracující také v akademické sféře. Poskytují mnoho nosných aspektů, příběhů, pozic a řešení situací a vztahů, které nutí k reflexi jak vlastního života, tak profese akademika či akademičky, ale i podmínek rodičovství v naší zemi. Z tohoto pohledu je nutné konstatovat a v zásadě litovat, že rozhovory nebyly podrobeny hloubkovému výzkumnému rozboru.

TVRDOŠÍJNÁ DEKONSTRUKTIVISTKA GERLINDA ŠMAUSOVÁ /

LUCIE JARKOVSKÁ

OATES-INDRUCHOVÁ, L. (ED.). 2011. *TVRDOŠÍJNOST MYŠLENKY.*

OD FEMINISTICKÉ KRIMINOLOGIE K TEORII GENDERU.

PRAHA: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ.

Životní jubilea vědkyň a vědců jsou užitečná v tom, že zavádají impuls k reflexi jejich díla a ke vzniku festschriftů, sborníků, monotematických čísel časopisů a knih mapujících přínos oslavenkyně/oslavence. V případě Gerlindy Šmausové přineslo její kulaté jubileum více než jen obligátní chvalozpěv a rekapitulaci známého. Její narozeniny se staly podnětem k ucelenému představení jejího díla v Česku vůbec poprvé. Ač je jednou z nejvýraznějších osobností formujících česká genderová studia, je znalost jejích textů u nás značně fragmentární. Text *Proti tvrdošijné představě o ontické podstatě genderu a pohlaví*, který vyšel v roce 2002 v *Sociálních studiích*, časopisu brněnské Fakulty sociálních studií, se stal sice notoricky známým a hojně citovaným, ale vzhledem k objemu a především mnohem širšímu tematickému záběru práce Gerlindy Šmausové jde jen o pět kapek v moři. Většina jejích prací vyšla dosud pouze v něm-

čině a české sociologické a genderové obci, která je spíše anglofonní, zůstala proto utajena. S velkým zájmem jsem proto očekávala vydání knihy *Tvrdošijnost myšlenky*, kterou uspořádala Libora Oates-Indruchová a vydalo Sociologické nakladatelství.

Kniha je rozdělena do dvou částí. Jedna (ta druhá) obsahuje texty Gerlindy Šmausové/Gerlindy Smaus,² většinou jde o překlady z německých originálů. Této části předchází články různých autorek a autorů, kteří na myšlenky Šmausové reagují, popřípadě se obecněji vyjadřují k jejímu působení v různých oblastech vědy. Dílo Gerlindy Šmausové je totiž výjimečné svým širokým záběrem. Čtenářstvu časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum* je známá především jako teoretička genderu, ale neméně výraznou osobností je také na poli kritické kriminologie, přičemž tyto dvě oblasti úspěšně prolíná.

Příkladem jsou například mobilní telefony, které ženám umožňují tzv. mateřství přes dálkový ovladač („remote mothering“). Díky mobilnímu telefonu mohou totiž na dálku udržovat celodenní kontakt se svými dětmi i rodinou. Jak ukázala studie zaměřená na používání mobilních telefonů, lidé je překvapivě nejčastěji používají proto, aby zůstali v kontaktu se svou rodinou a dětmi.

Konference umožnila nahlédnout do nejrůznějších sfér sociologie a současného sociálního výzkumu a setkat se se známými autory a autorkami, jejichž jména známe často jen z knih nebo článků. Určitou nevýhodou této konference však byla velká tematická roztržitost a příliš velká anonymita konference. Stále rostoucí „masovost“ konferencí ESA totiž paradoxně příliš neusnadňuje navazování nových kontaktů s ostatními výzkumníky a výzkumnicemi. Další konference Evropské sociologické asociace se bude konat za dva roky. Nechme se tedy překvapit, čím nás tentokrát pořadatelé překvapí.

Poznámky

1 Text vznikl za podpory projektu GA ČR „Proměny forem a uspořádání partnerského a rodinného života z hlediska konceptu životních drah“ (č. P404/10/0021).

ZALOŽENÍ SKUPINY PRO SOCIÁLNÍ VÝZKUM GLOBALIZACE / Zuzana Uhde

Globalizace a s ní spojené sociální, ekonomické, politické a kulturní procesy jsou v současné době předmětem stále větší pozornosti sociálních a humanitních věd. Na začátku nového tisíciletí jsme byli svědky útoku na World Trade Center v New Yorku, který byl

Šmausová se věnuje tématům, která jsou v hlavním sociologickém proudu často zanedbávána. Z řad mainstreamových sociologů někdy slyšíme výtku vůči sociologice orientovaným genderovým studiím, že se místo něčeho užitečného pro společnost věnují marginálním tématům, jako jsou např. lesbická rodičovství. Avšak feministicko-kriminologické texty Gerlindy Šmausové ukazují, že věnovat se opomíjeným tématům či jevům, se kterými nemá zkušenost většina, neznamená zabývat se jakýmsi unikátními margináliemi nepodstatnými ani pro vývoj vědy, ani pro běžný život. Naopak právě v textech věnovaných zdánlivým výstřednostem, jako je znásilnění mezi muži, nás přivádí k hlubšímu prozkoumání konstrukce genderu vůbec. Znásilnění muže mužem zde Šmausová nepředstavuje jako sexuální akt, ale právě jako proces ustavování genderových kategorií vůbec. Zajímavý pro mne byl také text s názvem „Feministický pohled na abolicionismus“, který přezkoumává důvody, proč je abolicionismus s feminismem neslučitelný, ačkoli oběma hnutím jde o odstranění nespravedlností a represí. Na první pohled by se mohlo zdát, že by tvrdošíjně antiontické Šmausové mohl být abolicionismus blízký svou snahou zamezit selhávání trestního práva a institucí podílejících se na tom, že distribuce trestů za kriminalitu kopíruje sociální strukturu společnosti, pomocí dekonstrukce jazyka zločinu a dekonstrukci představy o zločincích jako o ontických entitách nezávislých na kontextu vztahů, interakci a struktur. Šmausová však ve svém textu ukazuje, že není dekonstruktivistkou naivní ani lehkovážnou a upozorňuje na empirická fakta, která jako feministka nemůže zamést pod koberec. Abolicionisty jsou většinou muži společenských elit, těžící z výhod svého postavení, jejichž polem působnosti není životní svět, ale akademické konference. Snadno tak v zápalu boje přehlédnou, že trestní právo je nástrojem pokoušejícím se kontrolovat mužské deviace v mužském světě a rozsah násilí proti ženám a dívkám je kvůli sexistickému uplatňování trestního

práva nezřídka zneviditelnován. Abolicionisté tvrdí, že 99 % trestněprávních konfliktů by mohl životní svět vyřešit i bez trestního práva. Šmausová dodává, že to by také mohlo znamenat, že tyto konflikty, pokud se budou dotýkat žen, nebudou řešeny, ale trpěny (s. 110). Proto považuje feminismus s abolicionismem za neslučitelný.

Po prostudování obsahu jsem se nejvíce těšila na texty věnující se genderu a socialismu. Již Laudatio Aleny Wagnerové v úvodu knihy upozorňuje na zajímavý paradox, kdy ženy, které po roce 1968 emigrovaly ze socialistického Československa do Německa, uprchly z nesvobody politické do nesvobody patriarchální. Text Šmausové, Havelkové i laudatio Wagnerové jsou důležitými příspěvky do debaty na téma, zda došlo za socialismu k ženské emancipaci, anebo zda o skutečnou emancipaci nešlo, neboť byla naordinována shora a samotnými ženami byla nereflektovaná a často nevíтанá. Šmausová zdůrazňuje význam participace žen na pracovním trhu a zakomponovává do své analýzy i svou osobní zkušenost emigrantky a reemigrantky, což dělá její analýzu jednak čtivou a především feministicky pronikavou, což platí i o dalších textech uveřejněných v této knize. Jakkoli jsou teoreticky hutné a místy čtenářsky velmi náročné na pozornost, nikdy jim nelze vytýkat přílišnou akademičnost a odpoutanost od žité reality, v žádném případě nejde o dopisy akademičky zasílané ze slonovinové věže.

Za ne úplně vhodné považuji řazení kapitol v knize. V první části knihy nalezneme texty, které jsou obvykle reakcí na články Gerlindy Šmausové, a teprve v části druhé nalezneme to, na co autorky a autoři v první části reagovali. Avšak vzhledem k tomu, že odbornou knihu není třeba číst jako román, záleží jen na čtenáři/čtenářce, jak bude při čtení postupovat. Mně vyhovovalo vybrat si vždy v druhé části nejdříve článek Šmausové a pak si přečíst text, který se k němu buď přímo vztahoval, nebo šlo o text na stejné téma z pera autorek a autorů s Gerlindou Šmausovou spolu-

následován válkou v Iráku, zhroucením politiky unilateralismu a úpadkem Spojených států amerických, finanční a ekonomickou globální krizí a nástupem nových ekonomických velmocí zemí BRIC (Brazílie, Rusko, Indie, Čína). Tyto transnacionální a globální procesy mnohdy nereflektovaným, ale významným způsobem ovlivňují každodenní život lidí v jednotlivých národních státech, včetně České republiky. Řada společenských vědců a vědkyň v pozadí těchto událostí a procesů spatřuje proměnu globálního ekonomického uspořádání, které se z mezinárodního ekonomického systému stává globálním systémem a ve kterém moc národních států a národních složek kapitalistické třídy převzala transnacionální kapitalistická třída a transnacionální politické elity. Proměněná geopolitická a ekonomická situace podle nich vyžaduje nové paradigma zkoumání společnosti.

Na konferenci Global Capitalism and Transnational Class Formation, která se letos konala ve dnech 16.–18. září v Praze, byla ustavena Síť pro kritický výzkum globálního kapitalismu, kterou iniciovali organizátoři konference Jerry Harris, předseda Asociace globálních studií Severní Ameriky, a Marek Hrubec, ředitel Centra globálních studií v Praze. Konferenci institucionálně podpořilo Centrum globálních studií, Global Studies Association of North America a International Sociological Association – RC02 Economy and Society. U zrodu této sítě stáli také Leslie Sklair, emeritní profesor na London School of Economics a spoluzakladatel Asociace globálních studií ve Velké Británii, a William Robinson, profesor na University of California, Santa Barbara, kteří v 90. letech ve svých kritických analýzách pojmenovali vznik transnacionální kapitalistické třídy a formulovali teorii globálního kapitalismu, jež se postupně stala hlavním alternativním výkladem k teorii světosystému Immanuela Wallersteina. Vznik této výzkumné sítě je možné vnímat jako první krok k ustavení školy globálního kapitalismu, k níž se po celém světě hlásí stále více vědkyň a vědců. Pražská konference byla jedinečná i v tom, že se zde sešli hlavní protagonisté teorie globálního kapitalismu, zejména již připomenu-

pracujících a vedoucích zajímavé vědecké debaty. Snad se čtenář/čtenářka nedají odradit prvním textem z pera Johana Blada a René van Swaaningena a názvem *Společný studijní program Trestní spravedlnost a kritická kriminologie: Po pětadvaceti letech*, který považují za nejméně zdařilý. Jakkoli je v něm několik velmi podnětných myšlenek, jde o text, který vybočuje z linie textů ostatních. Obsáhle popisuje, jak studijní program vznikl, kdo a která instituce se k němu kdy připojila a kdo se kdy programu přestal účastnit. Kdo začne četbu knihy *Tvrdošíjnost myšlenky* právě touto první kapitolou (což je více než logické), může nabýt dojmu, že půjde o skutečně narozeninový sborník medailonků akti-

vit oslavenkyně, a mohl by zcela nespravedlivě knihu odložit. To by ovšem byla škoda. Kniha *Tvrdošíjnost myšlenky* představuje uceleně práci Gerlindy Šmausové, a to v kontextu mezinárodních debat v oblasti kritické kriminologie a genderových studií a myslím si, že se stejně jako její text *Proti tvrdošíjné představě o ontické podstatě genderu a pohlaví* zařadí mezi nejčtenější genderové studie v Čechách i na Slovensku.

Poznámky

1 Pod první verzí jména publikuje v Česku, druhou používá v Německu. V knize je jméno použito v obou verzích.

KOSMOPOLITNÍ SOCIÁLNÍ TEORIE / KAROLÍNA ČERNÁ

FINE, R. 2011. *KOSMOPOLITISMUS. ZÁKLADNÍ IDEJE GLOBÁLNÍHO USPOŘÁDÁNÍ*.

PRAHA: FILOSOFIA. EDIČNÍ ŘADA FILOSOFIE A SOCIÁLNÍ VĚDY.

Z ANGLIČTINY PŘELOŽIL OTAKAR VOCHOČ.

V transdisciplinární ediční řadě *Filosofie a sociální vědy* byl publikován překlad monografie *Kosmopolitismus: základní ideje kosmopolitního uspořádání* významného britského sociologa Roberta Finea (University of Warwick), který se v současnosti zaměřuje především na sociální teorii a na problematiku lidských práv a antisemitismu. Fine je českému publiku znám především svou pravidelnou účastí na každoroční pražské mezinárodní konferenci *Philosophy and Social Science* pořádané Centrem globálních studií (společným pracovištěm AV ČR a UK), v rámci které v předchozích letech některé své myšlenky prezentoval. Příspěvek zaměřený na problematiku kosmopolitismu byl v překladu publikován v roce 2003.¹ V předkládané knize autor prezentuje svůj sociologický přístup pod názvem *kosmopolitní sociální teorie*, který mu umožňuje kriticky navázat na tradiční kosmo-

politní myšlení při zachování mírného odstupu od tzv. *nového kosmopolitismu* v takové podobě, kterou prezentuje především Ulrich Beck. Fine se však nezastavuje u analýzy a kritiky, nýbrž odvážně uplatňuje svoji teorii na takové oblasti globální (ne)spravedlnosti, jakými jsou například otázky humanitární vojenské intervence nebo stíhání zločinů proti lidskosti. Kosmopolitismus je pro autora živým výzkumným programem, a nikoli zakonzervovaným -ismem.

V úvodní kapitole jsou přehledně nastíněny základní předpoklady *kosmopolitní sociální teorie* formulované v jednadvaceti tezích. Fine se v nich přihlašuje k univerzalistické koncepci lidství se „zřetelem k uznání rozdílností v rámci univerzalistického rámce“ (s. 17). Pro každou lidskou bytost tak požaduje právo mít práva. V dalších kapitolách následují kritické náhledy do tradice kosmopolitního uvažování.

tý Leslie Sklair, William Robinson, Jerry Harris a Marek Hrubec, dále je možné uvést Billa Carrola z University of Victoria v Kanadě, Wei Xiaoping z Čínské akademie sociálních věd v Pekingu, Georginu Murray a Davida Peetze z Griffith University v Austrálii nebo Jackie Smith z University of Pittsburgh v USA. Konference se zúčastnilo zhruba 60 vědců a vědkyň z více než 20 zemí, včetně zemí ze západní, střední a východní Evropy, Turecka, Číny, Japonska, Jižní Koreje, Iránu a zemí Severní a Jižní Ameriky či Austrálie.

Hlavní pozornost byla na konferenci soustředěna na plenární přednášky Leslieho Sklaira a Williama Robinsona. Sklair po úvodním expoé o jeho počátečních snahách o prosazení teorie transnacionální kapitalistické třídy v akademickém světě prezentoval svůj nový výzkum o ikonickém projektu transnacionální kapitalistické třídy. Sklair ve své práci zdůrazňuje, že globalizace sama není totožná s globálním kapitalismem, který v současnosti sice představuje její hegemonní podobu, nicméně nevyčerpává možnosti globalizace. Na rozdíl od klasické definice kapitalistické třídy Sklair svůj koncept transnacionální kapitalistické třídy rozšiřuje o kulturní a politickou složku. Transnacionální kapitalistická třída (dále TCC) je podle něj tvořena: 1. korporátní frakcí, tj. aktéry, kteří vlastní hlavní korporace, nebo manažery, kteří je řídí a kontrolují; 2. státní frakcí, tj. globálními byrokraty a politiky; 3. profesionální frakcí, tj. profesionály na globálních trzích práce; 4. konzumeristickou frakcí, která je tvořena zejména aktéry, kteří kontrolují média, a jinými obchodníky. Jednotlivé frakce TCC podle něj sice mají odlišné zájmy, nicméně sdílejí stejný cíl, kterým je akumulace zisku na úkor konzumentů. Sklair sleduje vytváření hegemonní symbolické interpretace prostřednictvím vizuální manipulace prostorem a využívání ikon jednotlivými frakcemi TCC v podobě hvězd a technických či architektonických novodobých divů. Architektonické a jiné vizuální ikony podle něj pomáhají transnacionální kapitalistické třídě jednak manifestovat svoji sílu a jednak reprodukovat ideologii konzumerismu, která je jedním z klíčových prvků fungování globálního kapitalismu.

Fine se dlouhodobě zabývá Kantovou teorií světoobčanství, Hegelovou filosofií práva a mnohými motivy politické teorie Hannah Arendt, jak o tom svědčí Fineovo rozpracování předpokladů kosmopolitní sociální teorie z roku 2001.² V současné politické teorii se věnuje především myšlenkám Jürgena Habermase a Ulricha Becka. S novým kosmopolitismem Fine sdílí kritiku metodologického nacionalismu, který je pevně zakořeněný ve společenských vědách, jež jsou tímto ochromovány a nejsou schopny adekvátně reagovat na požadavky současnosti. Fine však pohlíží na problém v širším rámci a v Beckově přístupu identifikuje historické přecenění vestfálského řádu. Podle Finea „je možno Becka kritizovat nikoli pro jeho kritiku metodologického nacionalismu, nýbrž spíše proto, že příliš ochotně akceptuje jeho historickou platnost“ (s. 43). Fine se tímto způsobem snaží ukázat nesamozřejmost ideje národního státu od jejího počátku, a tak mírnit přehnanou novost nového kosmopolitismu, která může způsobovat jeho křehkost: „Idea kosmopolitismu existovala dávno před ideou nacionalismu“ (s. 15). Fine nepožaduje vymanění se z pout nacionalismu jen pro společenskou vědu, ale samozřejmě také pro politiku. V tomto ohledu se zabývá například otázkami politické integrace Evropské unie a reformováním sociální solidarity v rámci národního státu.

Fine nahlíží na kosmopolitismus jako na rozumnou vizi, ke které by se mělo lidstvo ubírat, snaží se ale vyhnout idealismu a připouští, že se mohou vyskytnout (nebo mohou být úmyslně vytvořeny) na této cestě i nepřemožitelné překážky. V rámci odpoutání kosmopolitismu od ideologických konotací Fine zdůrazňuje zaměření své teorie na přítomnost, na aktuální proměnu sociálního života, protože se již podle něj v kosmopolitním stavu nacházíme. Úkolem je kosmopolitní program rozvíjet, přetvářet a zdokonalovat. Možná budoucnost se nám pak nabízí v podobě kosmopolitní doby: „Kosmopolitismus nemůže vzniknout nebo zaniknout jen proto, že jej chceme nebo nechceme. Kosmopolit-

ní stav je vytvářen aktivitami lidstva, může být rekonstruován a destruován, neustále se vyvíjí a může, ale nemusí se shodovat s naší představou o tom, co je správné“ (s. 228). Kosmopolitní stav v podobě sociální reality je souhrnem tří oblastí aktivity: za prvé jsou v mezích mezistátních vztahů iniciovány nové postupy, instituce a zákony, za druhé jsou tyto převáděny na předcházející oblasti práva a nakonec dochází k novému „vyvážení „systému práva“ jako celku ve světle těchto vývojových procesů“ (s. 228). Fine charakterizuje kosmopolitní stav inovativně také jako vývojové stadium práva, avšak důsledně odmítá pojetí práva založeného pouze na přirozených předpokladech bez vztahu ke konkrétnímu politickému a sociálnímu životu.

Autor zkoumá „dvě tváře“ kosmopolitismu, a to jako již uvedený kosmopolitický stav (bytí) a jako kosmopolitický náhled (vědomí). Zastřešujícím momentem by měla být politická aktivita (s. 225). Velmi výrazným rysem Fineova rozboru je volání po vnitřním propojení práva a politiky s přísným požadavkem na uchování důležitosti obou prvků, což ukazuje především na příkladu pojmání zločinů proti lidstvi, kterému se budu věnovat později. Tento úkol je odpovědí na nedostatečnou donucovací moc v mezinárodním právu a Fine jej upřednostňuje před řešením navrhovaným Habermasem, majícím podobu konstitucionalizace mezinárodního práva. Podle Finea a obdobně Alessandra Ferrary je zapotřebí kosmopolitní politické soudnosti. Téma soudnosti zkoumá podrobně v kapitole věnované rekonstrukci nedokončeného díla Hannah Arendt *Život ducha*, ke které přistupuje originálním způsobem. Vychází z jejího pojetí patologií moderního ducha, ke kterým dochází při nerovnováze duševních činností (myšlení, chtění a soudnosti). Fine rozšiřuje její pojetí ducha tím, že varuje před zvěčňováním skrytým v oddělování *vita activa* a *vita contemplativa* implicitně přítomným například v termínu *mohutnosti*. Takové zvěčňování vede k vytváření propasti mezi manuální a duševní prací aj. a možná až ke „kořenům zla“. Fine ukazu-

William Robinson druhý den přednesl přednášku, ve které svoji teorii globálního kapitalismu propojil s rozbořením nových prvků současné krize. Robinson globalizaci vymezuje jako čtvrtou vývojovou fázi kapitalistického systému, která se prosazuje od 70. let 20. století, a po pádu sovětského bloku byla potvrzena jako rodič se kvalitativně nová fáze kapitalistického systému. Pro globální kapitalismus je podle něj charakteristické: 1. transnacionalizace výroby a akumulace kapitálu, 2. etablování transnacionální kapitalistické třídy jako třídy bez národní identity a národního zájmu, 3. postupné formování aparátu transnacionálního státu. Současná globální ekonomická a finanční krize podle něj iniciovala bezprecedentní kruh vyvlastnění, vykořisťování a exkluze. V globálním kapitalismu je flexibilní a pohyblivý nejen kapitál, ale i práce, což v důsledku znamená, že reprodukce kapitálu už není závislá na společenské reprodukci v určitém regionu, pracující se pro kapitál stávají zcela nahraditelní. Uvedený kruh vyvlastnění, vykořisťování a exkluze je tudíž umožněn oddělením produkce od cyklu reprodukce. Průvodními jevy těchto změn jsou proměněná podoba společenské kontroly, nastupující fašistické tendence ve společnosti či „válka proti imigrantům“.

Jerry Harris ve své přednášce upozornil na kontrast mezi relativně etablovaným globálním ekonomickým systémem a dosud nerozvinutými transnacionálními politickými praktikami. V protikladu k unilateralismu a multilateralismu, které podle něj charakterizují předchozí období mezinárodních vztahů, Harris zavádí koncept translateralismu, který identifikuje jako politický princip transnacionální kapitalistické třídy uplatňující se s narůstající intenzitou v globálních ekonomických a politických institucích. Podle Harrise se boj o ustavení transnacionálního politického prostoru odehrává ve dvou rovinách: jednak mezi jednotlivými frakcemi TCC na poli transnacionálních institucí a jednak mezi frakcemi TCC a národními aktéry na poli jednotlivých států. V postupně se prosazujících transnacionálních politických praktikách vidí ale Harris podobně jako Robinson vznikající transnacionální stát.

je tyto duševní aktivity v jejich dvojznačnostech. Myšlení nám poskytuje schopnost rozlišit dobré od zlého, tím nás chrání od konání zla. Na druhou stranu podvrtná činnost myšlení nás může dovést až k nihilismu. Fine cituje Arendt: „Neexistují žádné nebezpečné myšlenky: samo myšlení je nebezpečné“ (s. 206). Myšlení s sebou přináší řadu nebezpečností, a proto: „Myšlení soudnost *potřebuje*, aby je zachránila před sebou samým“ (s. 208). Patologii vůle v jejím obsedantním přesvědčení, že vytváří budoucnost, je možné podle Arendt, jak ji interpretuje Fine, „zachránit“ soudností. Avšak soudnost sama je pronásledována svými stíny, a to především hrozbou povýšení morálního hlediska na dogma, které zbavuje dobro odpovědnosti. Opakem dogmatu a tím, co by mělo být pevně spojeno se soudností, je porozumění. Jednotu obou pak Fine pokládá ve své kritické analýze života moderního ducha za úkol kosmopolitní sociální teorie. Kosmopolitní soudnost právě v této podobě je základem pro formování antitotalitní politiky.

S politickou soudností úzce souvisí další téma, které má Fine společné s Arendt, problematika přístupu ke zločinům proti lidskosti. Podle Finea je pro potřeby kosmopolitní sociální teorie a mezinárodní trestní spravedlnosti vůbec určující zaměřovat pozornost na všechny tři roviny této problematiky: na realitu samotných zločinů, na jejich stíhání a na rozdílnost v jejich vnímání. Charakteristickým rysem je univerzalizmus zločinů proti lidskosti, které se týkají lidstva jako celku. A požadovanou odezvou by pak měla být univerzální odpovědnost, jak vyplývá z diskuse Hannah Arendt a Karla Jasperse nad norimberskými procesy. Arendt dokazuje, že v utváření vědomí odpovědnosti právo nestačí. Norimberské procesy byly podle Finea zábleskem kosmopolitního trestního práva, kosmopolitním precedensem. Avšak nebyly průlomem, na jehož základě by se kosmopolitní trestní právo u tohoto druhu zločinů prosadilo, protože již osvětímské procesy v roce 1963 ve Frankfurtu byly opět vedeny v rámci národního práva. Jeruzalémský proces

s Eichmannem v roce 1961 byl veden zcela specificky, jelikož Eichmann byl obviněn nejen ze zločinů proti lidskosti, ale i ze zločinů proti židovskému národu. Fine ve své knize naznačuje cestu vedoucí k obnovení kosmopolitního trestního práva, které je zcela adekvátní k zachycení univerzálního aspektu zločinů proti lidskosti.

Snad ještě diskutovanější problematiku otevírá Fine, když se pouští do tématu oprávněnosti humanitární vojenské intervence. V této debatě zastává kosmopolitní sociální teorie kompromisní stanovisko. Z lidskoprávního hlediska ji definuje jako pokračování norimberského precedentu v uskutečňování univerzální odpovědnosti. Z perspektivy věčného míru však tradičně vystavuje kosmopolitismus použití násilí ostré kritice. Humanitární vojenská intervence tak pro Finea kompromisně představuje nutnost, nicméně je možné ji provést pouze při splnění určitých podmínek a za předpokladu vytvoření dostatečné etické a právní základny, a nikoli tak, jak k tomu obvykle dochází v současné době. Za první velmi důležitý aspekt Fine považuje jasné vymezení oprávněnosti zásahu. Je třeba zahrnout velké množství faktorů od možnosti zneužití humanitární vojenské intervence v boji o moc, přes různé převleky „Pax Americana“ po hrozbu imperialismu. Fine uznává obtížnost tohoto úkolu a vlastní přesnou definici nepřináší, snaží se však upozornit na ostrou linii mezi „běžným“ a tragickým porušováním lidských práv a mezi zločiny proti lidskosti, které zahrnují podle Nicolase Wheelera „masové vyvražďování podporované státem, násilné vyhánění obyvatelstva v masovém měřítku a genocidu“ (s. 150). S tím také souvisí nutnost nalezení „prahu úměrnosti“, který by zajistil, aby případný zásah byl veden takovým způsobem, aby pokud možno nenapáchal „více škody než užítku“. Dalším významným aspektem v diskusi o humanitární vojenské intervenci se jeví být vymezení schvalovacího procesu. Fine se v této otázce přiklání k ustavení nové světové instituce – např. světového soudu, jak navrhuje Daniel Archibugi –, která by byla zmocněna rozhodovat o oprávněnosti hu-

Marek Hrubec se ve své přednášce věnoval vznikajícímu transnacionálnímu právu a jeho roli pro globální marginalizované aktéry, zejména globální chudé. Již zakotvené extrateritoriální prvky práva lze podle něj využít k sociální změně se zásadním transformačním dopadem, která by odstranila světovou extrémní chudobu. Nicméně přes tento pozitivní moment v současné podobě extrateritoriální principy práva nemohou odstranit hluboké rozpory globálního kapitalismu, který rovněž podle Hrubce směřuje ke globálnímu státu, jehož podoba může být určena represivní politikou nebo progresivními sociálními alternativami.

Wei Xiaoping se ve svém příspěvku rovněž dotkla otázky transnacionálního státu. Rozvíjela v něm reformulačně klasickou analýzu kapitalismu a vztáhla ji k současnému vývoji ekonomické globalizace. Představila svoji filosofickou tezi o nedostacích libertariánského ekonomického modelu a ukázala její platnost ve světovém kontextu a v aktualizacím čtení ve vztahu k poslednímu vývoji.

Politickým praktikám vznikajícím „zdola“ se ve své přednášce věnoval Bill Carroll a následně i Jackie Smith. Jackie Smith demonstrovala nárůst aktivity sociálních hnutí v transnacionálním měřítku a rostoucí vliv autonomních sociálních hnutí v protikladu k velkým hráčům globální občanské společnosti, kteří v řadě případů ztělesňují princip tzv. železné klece, která nevyhnutelně vede ke kooptaci sociálních aktérů hegemonním neoliberálním systémem, tzv. neoliberalizaci občanské společnosti. Naproti tomu se Bill Carroll věnoval velkým institucionálně zakotveným aktérům globální občanské společnosti, které konceptualizoval jako „kolektivní intelektuály“. Věnoval se nejen jejich strategiím a diskursivním praktikám, ale rovněž překážkám, před kterými globální občanská společnost stojí.

Další panely byly zaměřeny například na detailnější analýzy transnacionální kapitalistické třídy a etablování elitních sítí globálně i v různých světových regionech, na vznik transnacionální dělnické třídy a dalších tříd „zdola“, na migraci, globální finanční sys-

manitární vojenské intervence. Třetím zásadním aspektem je určení možných prostředků – kritérií zásahu tak, aby došlo vždy k co nejšetrnějšímu řešení (pro všechny strany). Kosmopolitní sociální teorie vidí úkoly pro současnost nejen v přísných pravidlech pro takový zásah, ale také například v podpoře lidskoprávních hnutí, v pomoci demokratickým stranám v terorizujících režimech nebo v poskytování azylu prchajícím, protože univerzální odpovědnost nemůže být zejména v současné globální době státostředná.

Předkládaná kniha není jen žehráním nad bídou dnešního světa, které by uhasilo každý plamínek optimismu. Právě

naopak, je kvalitním skloubením myšlení a jednání. Vydání Fineovy monografie v českém jazyce svědčí o reflexi naléhavých témat současnosti také v českém prostředí. Publikace je výborným začátkem pro živou diskusi, která se doufejme rozproudí i mimo akademické kruhy.

Poznámky

1 Fine, Robert. „Kosmopolitismus a sociální teorie.“ *Filosofický časopis*, 2003/3, s. 407–429.

2 Fine, Robert. 2001. *Political Investigations: Hegel, Marx, Arendt*. London and New York: Routledge.

VOHLÍDALOVÁ, M. (ED.), ŠALDOVÁ, K., TUPÁ, B. 2010. SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ VE VYSOKOŠKOLSKÉM PROSTŘEDÍ: ANALÝZA, SOUVISLOSTI, ŘEŠENÍ. PRAHA: SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V. V. I. / MAGDALENA PISCOVÁ

Názov publikácie môže v čitateľskej verejnosti vyvolávať protichodné reakcie: pre jednu skupinu čitateľov môže publikácia predstavovať novátorský počín a radi po nej si ahnu, pre iných môže knižka predstavovať niečo priveľmi chimerické, niečo, čomu je snáď i zbytočné venovať koncentrovanú pozornosť. Odôvodnene však predpokladám, že prvá skupina čitateľov bude neustále narastať. Jedným z dôvodov tohto môjho očakávania je, že publikáciu by sme mohli opodstatnene označiť ako otváranie dverí do trinástej komnaty. A trinásta komnata vždy ukrýva nejaké tajomstvá a tajomstvá každý rád spoznáva.

Tri mladé autorky M. Vohlídalová (ed.), K. Šaldová a B. Tupá prostredníctvom svojej sviežej knižky pozývajú čitateľa do pomyslenej trinástej komnaty, ktorá doteraz zostávala širšej verejnosti zatvorená. Publikácia svojím jazykom a i tematikou predstavuje určitú generačnú výpoveď o probléme, ktorý bol doteraz z veľkej časti tabuizovaný. A tre-

ba povedať, že je to relatívne komplexná výpoveď rámčovaná širším kultúrno-historickým kontextom, postavená na analýze kvantitatívnych i kvalitatívnych údajov a faktov. Naviac, autorky posúvajú obzor poznania i ďalej a načrtávajú možnosti a mechanizmy riešenia daného problému a jeho uchopenie v oblasti politik. Pre úplnosť možno doplniť, že recenzovaná publikácia nie je úplne prvou lastovičkou, ktorá sa zaoberá problematikou sexuálneho obťažovania. Za takú možno skôr označiť publikáciu z roku 2006 iného autorského editorského tria – A. Křížkovej, H. Maříkovej a Z. Uhde, s názvom *Sexualizovaná realita pracovních vzťahů z roku 2006*. Táto publikácia sa pokúsila v širšom zábere postihnúť výskyt a vnímanie sexuálneho obťažovania na pracoviskách ako verejnosťou, tak i inštitúciami v Českej republike. Recenzovaná publikácia na spomínanú publikáciu do značnej miery nadväzuje. Zároveň je však recenzovaná publikácia novátorská v tom, že v centre pozornosti je

tém, proměny národního státu a vztah mezi TCC a národní kapitalistickou třídou, na vztah technologií a globalizace, instituci vzdělání jako mechanismus reprodukce globální mocenské struktury, na militarismus a další tematické okruhy. Genderové otázky byly rovněž důležitými způsoby analyzovány, ovšem až na výjimky zůstaly na konferenci upozaděny. Tato mezera byla ale v závěrečné společné sekci explicitně pojmenována a její odstranění bylo odsouhlaseno jako výzva do budoucna, což je první zásadní krok k oslovení odborníc a odborníků, kteří sdílejí s touto výzkumnou skupinou společná analytická východiska a současně analyzují genderové aspekty globálního kapitalismu.

Na závěrečném plénu konference byla založena již uvedená Síť pro kritický výzkum globálního kapitalismu, která má za cíl propojit jednotlivé výzkumníky a výzkumnice věnující se kritické analýze otázek spojených s globálním kapitalismem a prohloubit vzájemné diskuse nejen účastníků pražské konference, ale i dalších, kteří se těmito tématy zabývají. Dalšími kroky této výzkumné skupiny budou společné publikace plánované ve formě tří tematických čísel odborných časopisů. Společné workshopy a další časopisecké a knižní publikace doplní i pravidelné konference, které se budou konat jednou za dva roky, v roce 2013 v Austrálii.

2. NÁRODNÍ KONFERENCE O ŽENÁCH A VĚDĚ. GENDEROVÁ ROVNOST JAKO SOCIÁLNÍ INOVACE: ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI V MĚNÍCÍM SE VĚDECKÉM PROSTŘEDÍ / Hana Tenglerová

Ve čtvrtek 22. září 2011 se v prostorách hlavní budovy Akademie věd uskutečnila v pořadí 2. národní konference o ženách ve vědě. Záštitu nad konferencí převzala místopředsedkyně Senátu Parlamentu ČR Alena Gajdůšková, náměstek ministra školství, mládeže